

Suomen luonnonsuojeluliiton Pirkanmaan piiri ry
Kuninkaankatu 39
33200 Tampere
pirkanmaa@sl.fi

MIELIPIIDE
28.2.2022

Pirkanmaan lintutieteellinen yhdistys ry
pily@pily.fi

Lempäälän ympäristönsuojeluyhdistys ry
c/o Sirkka Pyhälä, puheenjohtaja
Saarikontie 23,
37500 Lempäälä
lysyry@gmail.com

Mielipide YVA-selostuksesta valtatie 3 parantaminen välillä Tampere-Lempäälä

Esitämme tässä mielipiteemme *Valtatie 3:n parantamisen ympäristövaikutusten arviointi* (YVA) -selostuksesta ja kiinnitämme huomiota erityisesti hankevaihtoehtojen monimuotoisuus- ja ilmastovaikutuksiin.

Valtatie 3 kuuluu Suomen valtakunnalliseen pääväyläverkkoon ja sen parantaminen välillä Tampere-Lempäälä nähdään ajankohtaiseksi lisääntyneen liikenteen seurauksena. Liikenteen ennakoitua lisääntyvän tulevaisuudessa lähialueen muuta liikenneverkkoa nopeammin Tampereen seudun hyvin vahvasti kasvavan maankäytön vuoksi. Hanke sijoittuu Lempäälän kunnan, Pirkkalan kunnan ja Tampereen kaupungin alueille. Valtatie 3 suunnittelujakso alkaa Lempäälän Kuljun eritasoliittymän eteläpuolelta (nro 36) ja päättyy Pirkkalan eritasoliittymän (nro 45) luoteispuolelle. Valtatie 3 parannetaan joko nykyisellä paikallaan tai uudella tielinjauksella.

Suomi on sitoutunut pysäyttämään luontokadon etenemisen. EU:n biodiversiteettistrategian tavoitteena on pysäyttää monimuotoisuuden heikkeneminen ja parantaa ekosysteemien tilaa. Etelä-Suomessa metsien suojelutilanne on erittäin huono, vain noin 2,5 prosenttia metsämaasta on luonnonsuojelualueilla tai luonnonsuojelualueiksi varatuilla alueilla¹. Pirkanmaan metsien suojelutilanne on jopa keskimääräistä heikompi: vastaava luku on vain 2,1 %. Jos myös kitumaat huomioidaan, luvut ovat vastaavasti Etelä-Suomessa 2,8 % ja Pirkanmaalla 2,4 %.

Samaan aikaan Pirkanmaan maakuntakaavassa 2040 rakentamisen alle on arvioitu jäävän maankäytön muutoksen myötä vuoteen 2040 mennessä yli 37 000 hehtaaria maata, josta luonnonympäristöjä, kuten metsä- ja kalliomaata, kosteikoita ja soita, on yhteensä yli 30 000 hehtaaria. Käytännössä siis myös suojelemattomien metsä- ja suoalueiden pinta-ala

¹ Metsämaasta (poislukien kitumaat) prosenttia luokassa 1A Luonnonsuojelualueet ja luonnonsuojelualueeksi varatut alueet.
http://statdb.luke.fi/PXWeb/pxweb/fi/LUKE/LUKE__04%20Metsa__02%20Rakenne%20ja%20tuotanto__04%20Metsien%20suojelu/02_metsien-suojelu.px/

pienenee ja tässä kehityksessä uusilla tielinjauksilla ja niiden yhteyteen suunnitellulla rakentamisella on erittäin merkittävä rooli.

Tässä tilanteessa metsäluonto tarvitsee merkittäviä tukitoimia, ei uusia tielinjauksia rakentamattomille, yhtenäisille metsäalueille. On ymmärrettävä, että uuden tielinjauksen seurannaisvaikutukset ulottuvat merkittävästi itse tielinjaa laajemmalle alueelle.

Uusien tielinjausten aika ei ole nyt. Allekirjoittaneet esittävät mielipiteenään kannattavansa vanhan tielinjauksen parantamista, eli hankevaihtoehtoa 0+, täydennettynä tarvittavin parannuksin: vanhalla tielinjalla voitaisiin toteuttaa hankevaihtoehdon VE2 parannustoimet ilman 2-kehää.

1 HANKEVAIHTOEHDOT

Hankevaihtoehtoina on esitetty kolme hankevaihtoehtoa. Vertailutilanteessa 0 ei tehdä mitään.

Vaihtoehto 0+ sisältää nykyisen valtatie vähäisiä liikenneturvallisuuteen, liikenteen sujuvuuteen ja meluntorjuntaan liittyviä parantamistoimenpiteitä.

Vaihtoehto 1 sisältää nykyisen valtatie parantamisen välillä Marjamäki–Puskiainen sekä valtatie uuden linjauksen välillä Puskiainen–Linnakallio sekä 2-kehän. Nykyiselle valtatielle tehdään sekoittumiskaistat Lakalaivan ja Pirkkalan eritasoliittymien välille sekä meluntorjuntaa.

Vaihtoehto 2 sisältää valtatie parantamisen nykyisellä paikallaan Marjamäen ja Pirkkalan välillä sekä 2-kehän meluntorjuntoinen.

Lakisääteinen YVA-prosessi edellyttää, että hankkeelle esitetään todellisia vaihtoehtoja. On valitettavaa, että nykyisiä tielinjauksia hyödyntävä hankevaihtoehto VE0+ on esitetty lähes nollavaihtoehtona, joka vertautuu tilanteeseen, jossa ei tehdä mitään riittävää nykyisten ja ennakoitujen ongelmien ratkaisemiseksi. Käytännössä haitallisten ympäristövaikutusten minimoimiseksi tulisi pystyä esittämään myös hankevaihtoehto, jossa olemassa olevaa tielinjaa parannetaan riittävällä tavalla ilman uusia tielinjauksia. Käytännössä se tarkoittaisi VE0++ vaihtoehtoa, jossa toteutettaisiin vaihtoehdon VE2 parannustoimet olemassa olevalla tielinjauksella, mutta ilman 2-kehän rakentamista.

1.1 Kestävyyssmurros edellyttää suunnitelmien päivittämistä monimuotoisuus edellä

Monimuotoisuuden ja ilmaston kannalta huonoin vaihtoehtoista on vaihtoehto VE1, joka halkoisi yhtenäisen metsäalueen sekä Puskiaisen ja Pirkkalan välisellä oikaisulla että 2-kehätiellä. Perusteluna se, että oikaisua on suunniteltu pitkään, ei ole kestävä, vaan suunnitelmat tulisi sopeuttaa nykytilanteeseen, jossa ekologinen kestäväysmurros on välttämätön. Käytännössä se tarkoittaa ajattelutavan täysmuutosta: etenkin vanhoja suunnitelmia ei ole tehty ilmastoviisaasti monimuotoisuuden turvaaminen edellä.

Hankevaihtoehtoihin VE1 ja VE2 sisältyvän 2-kehän tarve liittyy ensisijaisesti järjestelyratapihan siirtoon. Järjestelyratapihan siirtämisen ympäristövaikutuksia ei ole kuitenkaan tässä selostuksessa arvioitu. 2-kehän rakentamisesta tulisi tehdä oma ympäristövaikutusten kokonaisarvio Pirkkalasta Kangasalle, joka vastaisi todellista suunnitelmaa. Tämän yksittäisen 2-kehäpätkän ympäristövaikutusten arviointi ei vastaa todellisia vaikutuksia, jotka koko kehän rakentamisesta syntyvät, vaikka tälläkin pätkällä on kokonaisuudessaan huomattavia negatiivisia vaikutuksia metsäluontoon. Jos hankevaihtoehtoa VE1 ei toteuteta, eikä Puskiasten oikaisua tehdä, 2-kehän ratkaisuille ei ole tässä vaiheessa tarvetta. Siten VE2 vaihtoehtoa tulisi tarkastella ilman 2-kehän rakentamista.

2 VAIKUTUKSET MONIMUOTOISUUTEEN

Luonnon monimuotoisuutta käsittelevässä osassa (10.1., s. 110) ei mainita lähtöaineistona Pirkanmaan uhanalaiset lajit ja luontotyypit -selvitystä², johon on koottu tietoja eri lähteistä ja tarkasteltu lajeja ja luontotyyppisiä erityisesti maakunnan näkökulmasta. Kun alueen luonnon nykytilannetta kuvataan kappaleessa 10.2, ainoana lähteenä mainitaan Kalliola 1973, vaikka tuoreempaakin kuvausta olisi ollut saatavilla. Kuvauksessa piirtyy kuva alueen metsän tavanomaisuudesta.

On kuitenkin huomattava, että metsäluonnon tilanne on Etelä-Suomessa hyvin heikko, myös ennen niin tavalliset metsäluontotyypit ovat uhanalaisia. Suomen luontotyyppien uhanalaisuusarvion 2018 mukaan kuvauksessa mainitut luontotyypit, kuten lehtomaiset kankaat (OMT), ovat keskimäärin vaarantuneita (VU)³ ja vanhat havupuuvaltaiset lehtomaiset kankaat ovat erittäin uhanalaisia (EN)⁴. Vastaavasti tuoreet kankaat (MT) ovat luokiteltu vaarantuneiksi (VU) ja vanhat tuoret kankaat erittäin uhanalaisiksi (EN)⁵. Myös kuivahkot kankaat (VT) ovat Etelä-Suomessa keskimäärin erittäin uhanalaisia (EN)⁶ ja vanhat kuivahkot kankaat äärimmäisen uhanalaisia (CR)⁷.

Lisäksi suurin osa suotyypeistämme on uhanalaisia. Kuvauksessa soista mainittu "Soiden määrä on vähäinen (< 20 % maa-alasta) ja ne ovat usein pienialaisia." ei ole peruste jättää soita huomiotta: kun soita on vähän ja ne ovat pienialaisia, tulisi vähät suot sitä paremmalla syyllä kyetä turvaamaan.

2.1 Monimuotoisuudelle arvokkaat luontokohteet hankealueella

Pulkajärven Natura-alue

² Kontula ym. 2021: Pirkanmaan uhanalaiset lajit ja luontotyypit. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 20/2021.

<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/328936>

³ Kontula & Raunio 2018: Suomen luontotyyppien uhanalaisuus. Osa 2.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161234>, s. 512.

⁴ emt. s. 517.

⁵emt. s. 525.

⁶emt. s. 530.

⁷ emt. s. 535.

Kohdassa 10.2. kuvataan alueen luonnonsuojelualueita ja Natura-kohteita. Pulkajärven Natura-alueen osalta luetellaan pitkä lista lintulajeja, joiden osalta on selvää, että lajit häiriintyvät uusista tielinjauksesta, rakentamisesta ja aiheutuvasta liikennemelusta. Pulkajärvellä esiintyvän helmipöllö on lajina silmälläpidettävä (NT) ja huuhkaja erittäin uhanalainen (EN)⁸, lisäksi alueella esiintyy salattu, uhanalainen laji. Huuhkaja kuuluu myös Pirkanmaan vastuulajeihin.

Pulkajärvellä on mainittu esiintyvän myös kaakkuri, jonka tiedetään suosivan erämaisia, rakentamattomia lampia ja olevan erityisen herkkä pesimäaikaiselle häiriölle.

Kaitajärven alue

Pulkajärven eteläpuolella sijaitseva Kaitajärven alue kytkeytyy Pulkajärven Natura-alueeseen ja täydentää alueen monimuotoisuuskeskittymää. Sääksjärven osayleiskaavan luontoselvityksessä (FCG 2018) suunnittelualueelle sijoittuvan Kaitajärven alueen metsäalueet kuvataan koostuvan vaihtelevan ikäisestä ja vanhasta metsästä, joka täydentää alueen ekologista jatkumoa tarjoten alueen eliöstölle laajemman elinympäristökokonaisuuden. Metsäalueelle sijoittuu lahoppuustoisia kuvioita sekä pieniä korpivaikutteisia painanteita. Alueella esiintyvä varpuspöllö on luokiteltu vaarantuneeksi (VU) ja se kuuluu myös Pirkanmaan vastuulajeihin. Lisäksi alueella on arvokkaita vesilain suojelemia pienvesiä sekä metsälain tarkoittamia pienvesien lähiympäristöjä.

Lempäälän arvokkaat luontokohteet -selvityksessä (2014) Kaitajärven aluetta⁹ kuvataan osana lähes 100 hehtaarin Multivuoren erämaista luontokokonaisuutta. Alueella esiintyy vanhaa lehtomaista sekametsää, reheviä korpia, puroja ja noroja. Kuvauksessa mainitut lajit, kuten metsälehmus, tervaleppä, lehtokuusama, koiranheisi ja lehtopähkämö, ilmentävät ravinteisuutta ja edustavat lehtolajistoa. Kaikki lehdot ovat uhanalaisia, ravinteiset tuoreet lehdot erittäin uhanalaisia (EN). Myös lehtomaiset kankaat (OMT), ovat luontotyyppinä vaarantuneita (VU)¹⁰ ja vanhat havupuuvallaiset lehtomaiset kankaat ovat erittäin uhanalaisia (EN)¹¹. Alueella esiintyvät kellotalvikki, tähtitalvikki, humala, alueellisesti uhanalainen (RT)¹² korpisara, häränsilmä ja silmälläpidettävä (NT) suvantonäkingsammal ovat Pirkanmaalla harvalukuisia.

Alueella on seudullista merkitystä virkistysalueena. Alueella kulkee Birgitan polku ja Kaitajärven eteläpuolella on kota ja tulentekopaikka.

Perimmäinen

Perimmäisen luonnonarvokokonaisuus sijoittuu uuden valtatie 3 linjauksen (VE 1) varrelle Lempäälään. Sääksjärven osayleiskaavan luontoselvityksessä (FCG 2018) Perimmäisen luonnonarvokokonaisuuden kerrotaan sisältävän useita erityyppisiä arvokkaita

⁸ Suomen lajien uhanalaisuus 2019.

https://www.ymparisto.fi/fi-fi/luonto/lajit/uhanalaiset_lajit/Suomen_lajien_Punainen_lista_2019

⁹ Laamanen, K. & Soininen, S. 2014: Lempäälän arvokkaat luontokohteet, s. 17-18.

¹⁰ Kontula & Raunio 2018: Suomen luontotyyppien uhanalaisuus. Osa 2. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161234>, s. 512.

¹¹ emt. s. 517.

¹² Alueellisesti uhanalaiset lajit 2020. <https://punainenkirja.laji.fi/regional>

elinympäristöjä, jotka ovat luontotyyppinä uhanalaisia. Vanhat kuusivaltaiset lehtomaiset ja tuoreet kangasmetsät ovat luontotyyppinä erittäin uhanalaisia (EN). Vanha kalliomännikkö on kalliometsänä silmälläpidettävää (NT), mahdollisen kuivahkon kankaan osin luontotyyppinä äärimmäisen uhanalaista (CR). Piilopurona virtaava luonnontilainen ja luonnontilaisen kaltainen noro ovat vesilain suojaamia kohteita ja noroa reunustava aitokorpi on luontotyyppinä erittäin uhanalainen (EN), lisäksi alueella kuvataan olevan lukuisia muitakin korpipainanteita. Kaikki korprien luontotyypit ovat uhanalaisia.

Alueen ”lehtomaisten osien” lajiston kuvauksen perusteella luontotyypit ovat aitoja lehtoja. Kaikki lehtojen luontotyypit ovat uhanalaisia. Kuvauksessa mainitut lajit, kuten koiranheisi, lehtokuusama, imikkä, lehto-orvokki ja mustakonnanmarja ilmentävät jopa runsasravinteisuutta. Runsa ravinteiset sinivuokko-käenkaalilehdot (HeOT) ovat erittäin uhanalaisia (EN). Lajeista mainitut hentosara ja raidankeuhkojäkäli ovat silmälläpidettäviä (NT).

2.2 Puutteelliset selvitykset

Pirkkalan puolelle sijoittuvalta suunnittelualueelta ei ole lähtöaineiston mukaan tiedossa arvokkaita luontokohteita, johtuen suurilta osin siitä, että alue on pääosin kaavoittamatonta, eikä luontoselvityksiä alueelle ole siten tehty. On erikoista, että ympäristövaikutusten arviointiohjelmassa ollaan edetty jo selostusvaiheeseen, mutta täydentäviä luontoselvityksiä ei ole tehty. Runsa lahoppuustoisilla kuusivaltaisilla tuoreilla kankailla esiintyvän erittäin uhanalaisen ja erityistä suojelua vaativan lahokaviosammalen¹³ osalta todetaan, että lajin esiintymisestä alueella ei ole tietoa, mutta mahdollinen esiintyminen alueella selvitetään tarvittaessa myöhemmissä suunnitteluvaiheissa.

Miten lisäselvitykset auttavat enää siinä vaiheessa, kun linjaukset ovat jo päätetty ja rakentaminen on aloitettu? Harvinaiset ja uhanalaiset lajit ovat uhanalaisia siksi, että elinympäristöt, joissa lajit esiintyvät, ovat vähentyneet ja heikentyneet ja niiden väliset yhteydet ovat katkenneet.

Maalahoppuurunkojen siirtoa rakentamisen alta on esitetty joissain yhteyksissä ratkaisuksi uhanalaisten lahoppulajien, kuten lahokaviosammalen, pelastamiseksi, mutta on kuitenkin huomattava, että tämän tyyppinen toiminta on vain tekohengitystä näiden yksittäisten lajien säilymiseksi ja edellyttää poikkeamislupaa. Puiden seuralajilajeja tunnetaan Suomessakin lähes 20 000. Kokonaisuudessaan runsalahoppuustoiset metsäluontotyypit tuhansine lajeineen ovat erittäin uhanalaisia: kyse ei siis ole yksittäisistä lajeista, vaan kokonaisista ekosysteemeistä, joiden uhanalaisuutta myös yksittäisten lajien uhanalaistumiskehitys osaltaan kuitenkin ilmentää.

Pirkanmaan uhanalaiset lajit ja luontotyypit -raportissa on nimetty 113 maakunnan vastuulajia. Vastuulajit ovat uhanalaisia tai vaarantuneita lajeja, joiden tunnetuista vakituisista esiintymistä huomattava osa on Pirkanmaalla tai laji on erityistä suojelua vaativa

¹³ Lahokaviosammal (*Buxbaumia viridis*) on luonnonsuojeluasetuksen liitteessä 3(a) tarkoitettu koko maassa rauhoitettu kasvilaji sekä liitteessä 4 tarkoitettu uhanalainen ja erityisesti suojeltava laji.

laji ja sillä on Pirkanmaalla elinvoimaisia esiintymiä¹⁴. Pirkanmaan vastuulajeista 22 on kangasmetsien lajeja (emt. s.15). Esimerkiksi linnuista metsäelinympäristöjen vastuulajeja (emt. s. 20) ovat mehiläishaukka (EN), hiirihaukka (VU), varpuspöllö (VU) ja töyhtötiainen (VU), joista kaikki esiintyvät hankealueella. Lisäksi kallioelinympäristöjen lajeihin laskettu huuhkaja (EN) kuuluu sekin vastuulajeihin.

Vastuulajeista huuhkaja, mehiläishaukka ja varpuspöllö on mainittu YVA-selostuksessa, jonka luontoselvitykset perustuvat pitkälti alueella aiemmin muissa yhteyksissä (esim. yleis- ja asemakaavat) tehdyille selvityksille. Selvitykset eivät siten kata koko hankealuetta.

2.3 Linnut

Kohdassa 10.2.3 luetellaan hengästyttävä listaus suunnittelualueella tavatuista uhanalaisista lajeista, yhteensä 14 erittäin uhanalaista lajia. Uhanalaisten lajien erittäin suuresta määrästä huolimatta alueen linnuston kuvataan koostuvan kuitenkin “pääsääntöisesti tavanomaisesta metsälajistosta”. Tavanomaisuus ei ole kestävä perustelu linnuston elinympäristöjen hävittämiselle ja heikentämiselle, päinvastoin: on todella huolestuttavaa, että tavallisetkin metsälajit ovat erittäin uhanalaisia, eikä niiden esiintymisen merkitystä tulisi hankkeiden ympäristövaikutusten arvioinnissa vähätellä. Tässäkin tapauksessa tulisi valita vähiten haitallisia ympäristövaikutuksia aiheuttava vaihtoehto, eli olemassaolevien tielinjausten parantaminen.

“Erittäin uhanalaisiksi luokitelluista (EN) lintulajeista (Hyvärinen ym. 2019) selvitysalueen läheisyydessä on tavattu ainakin viherpeippo, varpunen, törmäpääsky, tundrametsähänhi, tukkasotka, tervapääsky, selkälokki, räystäspääsky, nokikana, mustakurkku-uikku, mehiläishaukka, lapinkirvinen, hömötiainen ja huuhkaja. Lisäksi selvitysalueen läheisyydessä on havaittu useita lintudirektiivin liitteen I lintulajeja. Sääksjärven alueelle on tehty Sääksjärven osayleiskaavaan liittyen linnustoseelvitys (FCG 2020).”

Koska hankealueen selvitykset ovat puutteellisia, hankealueella esiintyvien lajien listaa on täydennettävä. Uhanalaisuusluokituksen vaarantuneista lajeista (VU) on paikallisesti havaittu lintuharrastajien toimesta¹⁵ ainakin seuraavat 10 lajia: töyhtötiainen, varpuspöllö, pyy, koskikara, haapana, haarapääsky, pensastasku, pajusirkku, pulmunen ja hiirihaukka.

Lisäksi alueella on havaittu alueellisesti uhanalaisista lajeista (RT)¹⁶ ainakin kivitasku, valkoviklo ja ampuhaukka.

Lintudirektiivi koskee kaikkien luonnonvaraisena elävien lintulajien suojelua EU:ssa. Sen tavoitteena on lajien ja niiden elinympäristöjen suojelu sekä lajien hoitaminen ja sääntely. Suojelu kattaa linnut, niiden munat, pesät sekä elinympäristöt. Lintudirektiivin I-liitteeseen on koottu yhteisön tärkeinä pitämät lajit, joiden suojelemiseksi on osoitettava

¹⁴ Kontula ym. 2021: Pirkanmaan uhanalaiset lajit ja luontotyypit. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 20/2021. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/328936> s. 14.

¹⁵ www.tiira.fi

¹⁶ Alueellisesti uhanalaiset lajit 2020. <https://punainenkirja.laji.fi/regional>

erityissuojelualueita (Natura 2000 -alueverkosto). Vastaava velvoite koskee säännöllisesti esiintyviä muuttolintuja erityisesti kosteikkojen osalta.

Lintudirektiivin I-liitteen lajeista hankealueella tai sen välittömällä lähialueilla on tavattu paikallisena ainakin seuraavat 19 lajia: pyy, metso, harmaapäätikka, ruisrääkkä, kuikka, kaakkuri, palokärki, pohjantikka, pikkulepinkäinen, kalatiira, laulujoutsen, hiiripöllö, viirupöllö, teeri, sääksi, varpuspöllö, huuhkaja, pikkusieppo ja ampuhaukka.

Suomen kansainvälisiksi vastuulajeiksi on nimetty lajeja, joiden Euroopan alueilla elävistä populaatiosta merkittävä osa elää tai lisääntyy Suomessa, ja joiden seurannasta, tutkimuksesta ja suojelusta Suomella on siksi kansainvälisellä tasolla erityinen vastuu. Hankealueella on havaittu paikallisena ainakin seuraavat 15 Suomen kansainvälistä vastuulajia: metso, ruisrääkkä, telkkä, leppälintu, rantasipi, tavi, pohjantikka, selkälokki, kalatiira, laulujoutsen, haapana, valkoviklo, teeri, varpuspöllö ja huuhkaja.

Lisäksi suunnittelualueella on kolme ajoittain viime vuosina asuttuna ollutta rauhoitettua sääksen pesäpuuta. Suurten petolintujen pesäpuut ovat rauhoitettuja, sillä talousmetsistä ei enää juuri löydy pesäpuiksi sopivia, tarpeeksi järeäoksaisia puita. Siten kaikki sopivat puut ja elinympäristöt tulisi säästää. Petolinnun pesärakennelma voi painaa satoja kiloja. Luonnonpesät ovat usein lakkapäisissä, vahvaoksisissa männyissä, joilla on yleensä ikää satoja vuosia. Tällaisia puita ei enää juuri talousmetsiin synny, sillä puut kaadetaan jo 60–80 vuoden iässä.

2.4 Viherverkosto ja virkistysalueet

Viherverkoston osalta selostuksessa todetaan (s. 113), että suunnitellut uudet tielinjaukset käytännössä tuhoavat alueen viherverkoston ydinalueita ja katkovat ekologisia yhteyksiä, jolloin vaikutus kumuloituu ja heikentää edelleen myös muita verkoston alueita. Selostuksen mukaan tielinjat halkovat Pirkanmaan ekologisessa verkostossa määritettyä luonnon ydinaluetta (Pirkanmaan liitto 2014) ja ydinalueiden välisiä ekologisia yhteyksiä. Suunnitellut tielinjaukset risteävät myös Tampereen kaupunkiseudun seudullisen viherverkon ekologisten yhteyksien kanssa (Tampereen kaupunkiseutu & Pirkanmaan ELY-keskus 2018).

Viherverkoston tuhoamista ei voida perustella sillä, että aiemmissä selvityksissä määritellyt ekologiset yhteydet ovat nykytilassa heikentyneet nykyisen maankäytön seurauksena. Yhteyksien heikentymisellä ei voida perustella niiden katkaisemista kokonaan. Johtopäätöksen tulisi olla päinvastainen: nyt toteutettavien vanhan tielinjan parannusten yhteydessä myös ekologisia yhteyksiä tulisi parantaa ja palauttaa, esimerkiksi lajistolle tarkoitetuilla viherylikuluilla.

Uusien tielinjauksien vaihtoehtoja tunnutaan puolustavan sillä, että niissä viheryhteydet koitetaan turvata, mitä 0+ -vaihtoehdossa ei tehdä. Uusien tielinjauksien ekologisten yhteyksien turvaamisella tarkoitetaan ilmeisesti yli- tai alkukulkuja. Kulkuyhteyden säilyttämisellä ei voida kuitenkaan puolustella yhtenäisen metsäalueen ja viherverkoston ydinalueen tuhoamista. Käytävien ja yhteyksien tarkoitus on yhdistää elinympäristöjä. Uusien tieyhteyksien ja niiden yhteyteen suunnitellun rakentamisen myötä itse elinympäristöt katoavat ja heikentyvät niin, että yhdistettävää jää vain vähän. Lisärakentamisen myötä koko alueen viherverkosto typistyy pelkiksi ekologiseksi käytäväksi, sillä elinympäristöt

suojavyöhykkeineen jäävät lisääntyvän melun, rakentamisen ja liikenteen vaikutusten alle. Esimerkiksi liito-oravan elinympäristöjä on tavattu lukuisissa kohdissa tielinjausta, lisäksi linjauksen alle ja vaikutuspiiriin jää lukuisia arvokkaita luontotyyppisiä ja petolinnun pesäpuita.

Yhteystarpeet on turvattava myös 0+ -vaihtoehdossa, joka on päivitettävä vastaamaan todellista parannustarvetta. Uusien tielinjausten alle jää myös seudullisesti arvokkaita virkistysalueita, joita käytetään yli kuntarajojen. Esimerkiksi Kaitajärvellä on virkistysrakenteita, ja alue on yhteydessä Birgitan polun reitistöön. Birgitan polku sivuaa myös Kortejärven suoaluetta.

3 UUSIEN TIELINJAUSTEN VAIKUTUKSET

Kohdassa 10.3 arvioidaan uusien tielinjauksien vaikutuksia todeten, että vaikutukset ulottuvat noin 40 metrin leveydelle. Todellisuudessa uudet tielinjaukset vaikuttavat laajasti ympäröiviin alueisiin, sillä tielinjaukset ohjaavat rakentamista teiden yhteyteen.

On myös harhaanjohtavaa puhua reunavaikutuksen monimuotoisuutta lisäävästä vaikutuksesta. Pirkanmaalla lähes kaikki (97 %) metsämaa on metsätalouskäytössä, minkä seurauksena tämänkin alueen ilmakehä on täynnä erikokoisia vaaleampia aukkoja, taimikkoja tai nuoren metsän kuvioita. Reunavaikutteisista alueista ei siis nykyisellään ole pulaa, mutta sulkeutuneen ja yhtenäisen, varttuneen ja vanhan metsän alueverkosto vaatisi vahvistamista.

Vaihtoehdon VE1 vaikutuksia arvioitaessa todetaan ekologisten yhteyksien osalta, että vaikutusalue, johon heikentyminen kohdistuu, on maisematasolla pieni, vain 10 km² eli 1000 hehtaaria (s. 118). Koska metsien suojelutilanne Pirkanmaalla on erittäin heikko, kyseinen vaikutusalue vastaa yli viittä prosenttia koko Pirkanmaalla tiukasti suojellun metsämaan kokonaispinta-alasta¹⁷ vuonna 2019. Siten alue on metsälajiston näkökulmasta melko laaja.

3.1 Vaikutukset lintuihin

Kohdassa 10.5.1. on arvioitu hankkeen vaikutuksia elinympäristöittäin. Ensimmäisenä todetaan, että vaihtoehtojen vaikutukset ovat vähäisiä, vaikka osa Metsähallituksen omalla päätöksellään suojelemasta Perimmäisen alueesta jopa jää linjauksen alle. Vaikka lintujen osalta mainitaan, että lintujen elinympäristöjä katoaa ja heikkenee uusien tielinjausten myötä ja liikenteen aiheuttamat lintukuolemat lisääntyvät, ja edelleen kerrotaan, tosin paikkatiedoiltaan salattuina, hankkeen alle jäävän kolme sääksen rauhoitettua pesäpuuta, silti todetaan (s.118), että vaikutukset ovat vähäiset. Jos suorat vaikutukset, kuten aiheutuvat kuolemat ja elinympäristöjen katoaminen ja heikkeneminen ei ole merkittävää vaikutusta, mikä sitten on?

¹⁷ Lähde: LUKE: 1A Luonnonsuojelualueet ja luonnonsuojelualueeksi varatut alueet/Pirkanmaa/18 900ha vuonna 2019.
http://statdb.luke.fi/PXWeb/pxweb/fi/LUKE/LUKE__04%20Metsa__02%20Rakenne%20ja%20tuotanto__04%20Metsien%20suojelu/02_metsien-suojelu.px/

3.2 Vaikutukset luontodirektiivin lajeihin

Edelleen muun eläimistön osalta todetaan, että yksikään hankevaihtoehto ei hävitä luontodirektiivin IVa liitteen lajien todennettuja elinympäristöjä, kunnes heti perään todetaan, että (liitteen lajeihin kuuluvan) liito-oravien elinympäristöjä katoaa. Muita liitteen lajeja ovat esimerkiksi kaikki lepakkolajit sekä hankealueella esiintyvät ilves, lummelampikorento sirolampikorento.

On myös huomattava, että kulkuyhteydet rinnastuvat hävittämisen- ja heikentämiskiellon piirissä oleviin lisääntymis- ja levähdyspaikkoihin, mikäli jokin elinympäristö jää kulkuyhteyden katkeamisen seurauksena eristyksiin ja on tuomittu katoamaan. Tämä koskee sekä liito-oravien että lepakoiden kulkuyhteyksiä. Kulkuyhteyksien katkeamisen välttämiseksi koko hankealueen elinympäristöt ja niitä yhdistävät kulkuyhteydet olisi tullut määrittää ennen selostusvaihetta, jotta vaihtoehtojen todellisia vaikutuksia voitaisiin arvioida.

Monet vaikutustaulukkoihin kootuista vaikutuksista esimerkiksi liito-oravan elinympäristöihin on arvioitu "vähäisen kielteiseksi", vaikka tarkemmassa kohdeselostuksessa on todettu, että alue osin jopa häviää. Näin on esimerkiksi kirjattu Rajajärven ja Linnakallion liito-oravalle sopivien alueiden osalta (taulukko 35 ja 36). Lisäksi vaikutukset liito-oravan elinympäristöihin on arvioitu käytännössä kaikissa taulukoissa, yhteensä yli 10 kohteessa "vähäisen kielteiseksi" ja parissa kohteessa kohtalaisen kielteiseksi. Arvioiden tueksi ei ole esitetty karttaa, jossa elinympäristöjen väliset yhteydet olisivat määritelty, joten eristyneiksi jäävien alueiden määrää on vaikea arvioida. Vaikuttaa kuitenkin selvältä, että näin monen alueen heikentämisen yhteisvaikutus on vähäistä merkittävämpi, käytännössä suuri, ellei jopa erittäin merkittävä.

Luontodirektiivin IVa-liitteen lajeja koskee lisääntymis- ja levähdysalueiden hävittämiskiello, jolloin elinympäristön osittaista hävittämistä ei voida pitää "vähäisesti kielteisenä" asiana, sillä hävittäminen on yksiselitteisesti kielletty. Lisääntymis- ja levähdysalueiden hävittäminen ja heikentäminen edellyttää poikkeamispäätöstä, jonka yhtenä edellytyksenä on, ettei muuta ratkaisua ole: tässä tapauksessa muitakin ratkaisuja on.

Matojärven läheisyydessä esiintyy sirolampikorentoa, joka sekin kuuluu luontodirektiivin IVa-liitteen lajeihin. Liitteeseen on koottu EU:n tärkeinä pitämiä lajeja, jonka suotuisa suojelutaso on pyrittävä säilyttämään tai palauttamaan. Suojelukeinona on lajin tiukka suojelu. Matojärven osalta taulukkoon 35 onkin listattu vaikutukseksi "suuresti kielteinen" - kirjaus voisi olla myös "laiton". Lisäksi Matojärven eteläpuolella tielinjauksen länsipuolelle jää pieni ojittamaton suo, kartassa Multisillan suo (s. 116). Kuvauksen perusteella kyse on rehevästä korvesta, jotka ovat metsälain tarkoittamia erityisen arvokkaita elinympäristöjä. Ruoho- ja heinäkorvet ovat luontotyyppinä vaarantuneita (VU).

3.3 Vaikutukset ilmastoon

Kohdassa 14 (s. 152) käsitellään hankkeen ilmastovaikutuksia. Suomi on sitoutunut vähentämään kasvihuonekaasupäästöjään kansallisin ja kansainvälisin sopimuksin ilmastomuutoksen torjumiseksi. Pirkanmaa on ensimmäisiä Hinku-maakuntia ja tavoitteena on hiilineutraali Pirkanmaa vuoteen 2030 mennessä. Päästötavoitteet tulevat lähivuosina edelleen tiukentumaan.

Liikenteessä merkittäviä vähennyskeinoja ovat liikennemäärän vähentäminen. Käytännössä se edellyttää julkisen liikenteen ja raideverkoston vahvistamista. Hiilitaseeseen vaikuttavat erittäin merkittävällä tavalla maankäyttö ja hiilinielut, eli hiiltä sitovat ja varastoivat metsät ja suot. Tämän hankkeen suorat ja välilliset vaikutukset hiilinieluihin ja varastoihin ovat suoria ja pysyviä, kun merkittävä määrä yhtenäistä metsä- ja suomaata jää rakentamisen alle.

Selostuksessa kerrotaan (s. 154), että laskelmissa ei ole huomioitu maaperän hiilivarastoa eikä muutosta maaperän hiilinieluun, vaikka tiedetään, että maaperään sitoutuneen hiilen osuus on myös kangasmailla jopa kaksinkertainen puustoon sitoutuneeseen hiileen verrattuna. Soiden hiilivaraston on arvioitu olevan jopa kahdeksan kertainen metsien puuston biomassaansa sitoutuneeseen hiileen verrattuna. Vaikka hankealueen suot ovat pienialaisia ja etupäässä ohutturpeisia korpia, on suomaahan sitoutuneena enemmän hiiltä kuin kangasmaahan, johon on sitoutuneena enemmän hiiltä kuin kangasmaiden puustoon.

Maaperän hiilivarastot, jotka kasvavat jatkuvasti häiriöttömässä ympäristössä karikkeen kertymisen ja maaperäeliöiden monimuotoisuuden kasvun myötä, ovat siis moninkertaisia alueen puustoon sitoutuneen hiilen määrään verrattuna. Kun tämän hiilivaraston ja -nielun merkitystä ei huomioida laskelmissa, laskelmat eivät vastaa todellista tilannetta. Vastaavasti selostuksen vertaus (s. 154), jonka mukaan hankkeen maankäytön muutoksesta johtuva hiilivarastojen ja -nielujen poistuma jää jokaisessa hankevaihtoehdossa vähäiseksi verrattuna koko Pirkanmaan hakkuumääriin ja puuston vuosittaiseen kasvuun, ei ole mielekäs. Vertauksessa ei ole huomioitu maaperän hiiltä, eikä uusiin tielinjauksien yhteyteen kaavaillun rakentamisen alle jäävää metsäalaa. Pirkanmaan maakuntakaava 2040 perusteella maankäytön muutoksen myötä vuoteen 2040 mennessä rakentamisen alle jää yli 37 000 hehtaaria maata, josta metsä- ja kalliomaata, kosteikoita ja soita on yli 30 000 hehtaaria. Tämä on merkittävä hiilivarasto ja -nielupoistuma, ja tässä kehityksessä uusilla tielinjauksilla on erittäin suuri rooli.

Selostuksessa todetaan (s. 155), että vaikutuksia suunnittelualueen hiilivarastoihin ei juuri voi vähentää. Rakentamisen ja tien käytön aikana tiealue pidetään puustosta vapaana. Selostuksessa kuitenkin myös väitetään, että menetettyä hiilivarastoa on mahdollista korvata metsittämällä muita alueita. Tämä ei kuitenkaan kestä tarkempaa tarkastelua: metsälaissa hakkuita koskee joka tapauksessa metsän uudistamisvelvoite (ML 5a§). Muiden alueiden metsittämisestä voi seurata luontokatoa ja jopa hiilipäästöjä, sillä metsitys voi kohdistua erittäin uhanalaisille perinnebiotoopeille, kuten niityille ja kedoille; pelloille, joita voidaan käyttää ravinnontuotantoon tai esimerkiksi käytöstä poistetuille turvekentille, jolloin hiilen vapautuminen ja vesistökuormitus maaperästä usein jatkuvat – monella kohteella vesien palauttaminen suoalueelle on ilmaston ja monimuotoisuuden kannalta kestävämpää.

Edelleen selostuksessa vähätellään hankkeen vaikutuksia hiilitaseeseen toteamalla, että jos alueelta poistetusta puusta tehdään pitkäikäisiä puutuotteita, niiden sisältämä hiilivarasto säilyy puutuotteissa. Kehitys on kuitenkin täysin päinvastainen: vuonna 2020 energiaksi päättyi 58 prosenttia kaiketystä puukuiva-aineesta, kun vielä vuosituhaten vaihteessa osuus oli vajaa puolet¹⁸. Energiaksi käytetyn puun hiili päättyy nopeasti takaisin ilmakehään. Myös paperin ja kartonkituotteiden käyttöikä on lyhyt, jonka jälkeen hiili palautuu ilmakehään.

¹⁸ <https://www.luke.fi/uutinen/suurin-osa-puusta-paatyy-lopulta-energiaksi/>

4 YHTEENVETO

Kuten selostuksen (sivujen 124-125) yhteenvedossakin todetaan, vähiten haitallisia ympäristövaikutuksia olisi olemassaolevan tielinjan kehittämisellä (VE0+). Haitallisimmat vaikutukset ovat hankevaihtoehdolla VE1, jossa ne kohdistuvat erityisesti valtatie linjauksen osuudelle Puskiainen-Rajajärvi, sekä Puskiainen liittymäalueelle. Puskiainen liittymäalueen rakentamisen vaikutukset Mäkinäytyn lehtokorpeen, Mäkinäytyn-Mäkelän lehtometsiin ja Matojärveen arvioidaan suuresti kielteisiksi.

Uudet tielinjaukset ja niihin kytkeytyvä rakentaminen muuttavat merkittävästi metsäisen alueen nykyistä luonnetta, kun luonnonympäristöä häviää ja heikentyy laajoilta alueilta, ympäristö pirstoutuu ja ekologiset yhteydet katkeavat ja heikentyvät. Selostuksessa ei ole arvioitu vaikutuksia tielinjauksiin kytkeytyvien rakennushankkeiden ja maankäytön osalta, mutta todetaan, että yhteisvaikutukset luonnonympäristöön voivat nousta merkittävän haitallisiksi. Selostuksessa ei ole myöskään huomioitu maaperään sitoutuneen hiilen merkitystä tielinjauksien ja muun rakentamisen alle jäävien metsien ja soiden hiilivarastojen ja -nielujen määrässä, vaikka tiedetään, että maaperään sitoutuneen hiilen määrä on vähintään kaksinkertainen puuston hiilimäärään verrattuna. Nämä hiilivarastot ja -nielut poistuvat pysyvästi tasapainottamasta maakunnan hiiliasetta, mikä vaikeuttaa osaltaan hiilineutraali Pirkanmaa vuoteen 2030 mennessä -tavoitteen saavuttamista.

Suomi on ei ole onnistunut pysäyttämään monimuotoisuuden hupenemista vuoteen 2020 mennessä, vaan uhanalaistumiskehitys on päinvastoin entisestään kiihtynyt. Suomi on sitoutunut EU:n biodiversiteettistrategiaan, jonka tavoitteena on parantaa monimuotoisuuden tilaa esimerkiksi vahvistamalla suojelualueverkostoa, tukemalla ekosysteemejä suoja-alueita perustamalla ja ennallistamalla heikentyneitä elinympäristöjä. Uudet tielinjaukset eivät tue näitä tavoitteita, vaan heikentävät tilannetta entisestään lisäämällä reunavaikutusta, pirstomalla yhtenäisiä metsäalueita, katkomalla ekologisia yhteyksiä ja lisäämällä melu- ja valosaastetta sekä liikenteen aiheuttamia päästöjä.

Uusien tielinjausten hinta hankealueen ja koko Pirkanmaan luonnolle on liian kallis. Yhteenvetona allekirjoittaneet toteavat kannattavansa olemassa olevien teiden parantamista (VE0+) tarvittavin täydennyksin. Olemassa olevaa tielinjaa voitaisiin parantaa hankevaihtoehdon VE2 -menetelmin, mutta ilman 2-kehää.

Allekirjoitukset

Pirkanmaalla 28.2.2022

Suomen luonnonsuojeluliiton Pirkanmaan piiri ry

Antti Virnes
puheenjohtaja

Anne Hirvonen
aluesihtööri

Pirkanmaan lintutieteellinen yhdistys ry

Jukka Helin
puheenjohtaja

Lempäälän ympäristönsuojeluyhdistys ry

Sirkka Pyhälä
puheenjohtaja

Juha Henttonen
varapuheenjohtaja